

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRETİME YÖNELİK ÖZ YETERLİKLERİNİN İNCELENMESİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

ANALYSIS OF TEACHERS' SELF-EFFICACY TOWARDS TEACHING: A REVIEW STUDY

Yasemin ERDEM¹, Sevgi KINGİR²

ÖZ: Bu çalışmada, öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ulusal ve uluslararası alan yazın çerçevesinde öncelikle öz yeterlik kavramının tanımı ve kapsamının ele alınması, sonrasında öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ve bu öz yeterliklerinin ilişkili olduğu faktörlerin genel bir çerçevede sunulmasına odaklanılmıştır. Derleme çalışması olarak tasarlanan bu çalışmada ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan araştırmalar neticesinde öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinde mevcut durum ortaya konulmuştur. Alan yazında incelenen çalışmalar, cinsiyet, mesleki kıdem, etkili strateji seçimi ve uygulanması, öğrenci çaba ve başarıları, sınıf içi kararların alınması, problem çözme becerisi, teknoloji kullanımı, okul müdürünün liderlik tarzı, mesleğe yönelik memnuniyet gibi faktörlerin öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu derlemede mesleki gelişim programlarının olumlu yansımalarına dayanılarak öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak da yapılacak olan araştırmalarda tek bir veri toplama aracı ile değil çoklu veri toplama teknikleri kullanılarak öz yeterliğin incelenmesi ve mesleki gelişim programlarına odaklanılarak öğretime yönelik öz yeterliklerinin geliştirilmesi hususunda önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT: In this study, it was aimed to examine teachers' self-efficacy towards teaching. For this purpose, within the framework of the national and international literature, firstly, the definition and scope of the concept of self-efficacy was focused on, and then teachers' self-efficacy towards teaching and the factors related to the self-efficacy was presented in a general framework. In this study, which was designed as a review study, the current situation of the teachers' self-efficacy towards teaching was determined as a result of the studies published in national and international journals. Reviewed studies in the literature demonstrate that factors such as gender, occupational seniority, effective strategy selection and implementation, student effort and success, making classroom decisions, problem solving skills, use of technology, leadership style of the school principals, satisfaction with the profession were found related with the teachers' self-efficacy towards teaching. In this review, it was concluded that teachers' self-efficacy should be supported based on the positive reflections of professional development programs. Finally, further studies examining teachers' self-efficacy towards teaching with multiple data collection techniques rather than just one data collection tool and improving teachers' self-efficacy towards teaching by focusing on professional development programs were recommended.

Anahtar sözcükler: Derleme çalışması, öz yeterlik, öğretime yönelik öz yeterlik, öğretmen eğitimi.

Keywords: Review study, self-efficacy, self-efficacy towards teaching, teacher training.

Bu makaleye atf vermek için:

Erdem Y. ve Kingir S. (2022). Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin incelenmesi: bir derleme çalışması, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), ss. 165-175

Cite this article as:

Erdem Y. & Kingir S. (2022). Analysis of teachers' self-efficacy towards teaching: A review study. *Trakya Journal of Education*, 12(1), pp. 165-175

¹ Arş. Gör. Yasemin ERDEM, Başkent Üniversitesi, Ankara/Türkiye, yaseminasuluk@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1492-8403

² Doç. Dr. Sevgi KINGİR, Hacettepe Üniversitesi, Ankara/Türkiye, ksevgi@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1848-4392

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Today, as the structure and value of information increases, the characteristics of information societies also change. The economic, political, cultural and educational elements in the structure of information societies also change and develop at the same rate. The continuity of the increase in knowledge and the rapid spread of information enable individuals to become lifelong learners. In the education system, having lifelong learners is directly proportional to the quality of education. Teacher qualifications have an important place in students' acquisition of skills needed for the 21st century and changing features of the today's era and in turn increasing the quality of education. All efforts of teachers and other members of the society to achieve their goals seem to be related to teacher self-efficacy beliefs.

Method

This review study aims to synthesize research on teachers' self-efficacy towards teaching to reveal current situation in Turkey and identify the gaps for future research. Research questions were stated as follows:

1. What is the definition and scope of the concept of self-efficacy?
2. What are the teachers' self-efficacy towards teaching?
3. What are the factors associated with teachers' self-efficacy towards teaching?

Self-efficacy can be defined as predetermined capability of an individual in fulfilling a specific task (Bandura, cited in Pajares, 1992). Self-efficacy affects all the decisions, performances, emotions, successes and failures of individuals in their lives. In a study in which a conceptual analysis of the concept of self-efficacy was conducted, it was observed that the concepts related to self-efficacy were specified as self-regulation, self-esteem, self-respect and self-confidence (Arseven, 2016).

Teachers' self-efficacy reflects their beliefs about how well they know about a topic. The answer to how much students can learn and how much it is possible for teachers to affect them are the determinants of teacher's current self-efficacy (Chao et al., 2017). At this point, the teacher's ability to plan an inclusive teaching for every student in his classroom is in line with the teacher's self-efficacy. When it comes to teachers' self-efficacy towards teaching, uncovering the factors that interact with it will be useful in analyzing the complex structure of the concept of self-efficacy.

Findings

In this review, firstly the general framework of the definition and scope of the concept of self-efficacy and then the literature about self-efficacy towards teaching were presented. Finally, the factors related to teachers' self-efficacy towards teaching were tried to be determined based on the literature. The results of the reviewed literature demonstrate that teachers' self-efficacy towards teaching were generally at adequate level. The factors related to teachers' self-efficacy towards teaching can be generally listed as gender (Korkut & Babaođlan, 2012; Yenilmez & Kakmacı, 2008), occupational seniority (Aslan & Kalkan, 2018), teacher beliefs (Ören, 2011), academic self-efficacy (Tabancalı & Çelik, 2013), job satisfaction (Burić & Moe, 2020), problem solving skills (Aylar & Aksin, 2011), perceptions of inclusive education (Chao, 2017), use of technology (Güneş & Buluç, 2017), student-centered education (Choi et al., 2019), leadership style of the school principal (Fackler & Malmberg, 2016), and students' efforts and achievements (Miller, 2017). Teachers' effective strategy choices, their classroom management, their readiness and willingness for new practices, and the realization of pedagogical conceptual change were also found to be related to self-efficacy towards teaching (Lee et al., 2013).

When the national and international literature are compared, it is a general conclusion that professional development programs have been more focused in international studies, and the concept of self-efficacy is studied with a broader perspective. In national-level studies, the relationship between teachers' self-efficacy for teaching and demographic data has been examined (Akgün, 2013; Alev & Bozbayındır, 2018; Aydoğan & Özbay, 2012; Azar, 2012; Eker, 2014; Er & Gürkan, 2011; Korkut & Babaođlan, 2012; Tuluk, 2014; Yenilmez & Kakmacı, 2008; Yeşilyurt, 2013) or studies were conducted to develop self-efficacy scales for teaching (Bozdoğan & Öztürk, 2008; Ocak & Karakuş, 2018). Therefore, in our country, teachers' self-efficacy towards teaching has been determined through a scale development study or using a ready-made scale. There is a need of research to support teachers' self-efficacy towards teaching and to examine related factors within the context of professional development programs at national level.

Discussion and Conclusion

Within the scope of this review study, it has been revealed that several studies determined teachers' self-efficacy towards teaching and examined its relation with other factors. In future studies, professional development programs that support teachers' self-efficacy for teaching can be organized and practices where teachers can take active role are suggested to be included in these programs. It is also important to try to determine the self-efficacy of teacher candidates for teaching and to reveal their current instructional beliefs and to receive an education for this purpose in terms of feeling more competent when they begin their profession. In this sense, enriching the course contents in undergraduate programs in terms of determining and improving teacher candidates' self-efficacy towards teaching may take place in future research.

GİRİŞ

Günümüzde bilginin yapısı ve değeri arttıkça bilgi toplumlarının özellikleri de değişmektedir. Bilgi toplumlarının yapısındaki ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim unsurları da aynı oranda değişmekte ve gelişmektedir. Bilginin artışıyla meydana gelen süreklilik ve bilginin hızlı bir şekilde yayılması çağın bireylerini etkilemekte, yaşam boyu öğrenen bireyler olmalarını sağlamaktadır. Bilgi çağında öğretimin yapısı, öğrenme ortamları, öğrenenlerin kendisi ve öğretmenlerin özellikleri önemli görülmekte, eğitim sisteminin unsurları olarak değişen sosyal ve kültürel durumlara uyarlanmaya çalışılmaktadır.

Bilgiyi üreten ve yeni durumlara hızlıca dönüştürebilen bireyler günümüz bilgi toplumunun gereksinimidir. Bu özelliklerin okul aracılığıyla öğretmenler tarafından öğrencilere kazandırılması öğrencilerin bilgiyi üretirken sorgulama, problem çözme, eleştirel düşünme, akıl yürütme gibi becerilerle donanmış olmaları son zamanlarda oldukça vurgulanan bir durumdur (Karademir, 2013). Eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin bu özelliklere sahip bireyler olmaları iyi bir eğitim almalarıyla doğru orantılıdır. Öğretmenlerin mevcut nitelikleri bu sürecin daha dinamik olması yönündeki en temel unsur olarak görülebilir. Öğretmen nitelikleri, çağın beklentilerini içeren ve çağın değişen özelliklerini öğrencilerin edinmesinde ve öğretimin kalitesinin artırılmasında önemli bir yere sahiptir.

Öğretmenlerin ve toplumun diğer bireylerinin yaşamlarında ortaya koydukları hedefleri ve hedeflerine ulaşabilmek için gerçekleştirdikleri tüm çabaları kendilerine olan öz yeterlik inançlarıyla bağlantılı görülmektedir. Öğretmenlerin gelişen çağa ayak uydurmaları, değişimi izlemeleri ve hızlıca uyum sağlamaları kendilerini yeterli hissetmeleriyle ilişkilidir (Özata, 2007). Öğretmenlerin öğrete-öğrenme süreci içerisinde kendine özgü niteliklerinin farkında olmaları, bu niteliklerini geliştirebilmeleri ve kendilerini yenileyebilmeleri öz yeterlik algılarının bir parçasıdır. Etkili bir öğretim sürecinin oluşmasında öğretmenlerin mesleki boyutta kendilerini yeterli hissetmeleri oldukça önemlidir. Öğretmenlerin kendilerini algılama ve yargılama biçimi olarak öz yeterlik kavramı son zamanlarda üzerinde durulan önemli konular içerisinde yer almaktadır.

Öğretmenlik mesleğine yönelik yeterliklerin yerine getirilmesi söz konusu olduğunda öğretmenlerin aldıkları eğitim ve mesleğinin görev ve sorumluluklarını karşılamak için inançları birbiriyle ilişkili görülmektedir. Öğretmenlerin öğretime yönelik yeterliklerinin nasıl olduğunu belirlemede öz yeterlik inancı etkili olmaktadır. Eğitim-öğretim süreci boyunca öğrencilerin istenilen düzeylerde performans gösterebilmeleri öğretmenlerinin mevcut yeterliklerinin de bir yansıması olarak görülebilmektedir. Bu nedenle öğretim boyutunda öğretmen öz yeterlikleri önemsenmesi gereken bir konudur (Yenilmez ve Kakmacı, 2008).

Bu çalışma kapsamında öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile ilgili araştırmaların derlenmesi amacıyla mevcut uluslararası ve ulusal alan yazın "öz yeterlik", "öz yeterlikle ilgili kavramlar", "öğretmen öz yeterliği", "öğretime yönelik öz yeterlik" gibi anahtar kelimeler kullanılarak taranarak incelenmiştir. İncelenen çalışmalarda öncelikle öz yeterlik kavramının tanımı ve kapsamı ile öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri genel bir çerçevede sunulmaya çalışılmıştır. Daha sonra öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin ilişkili olduğu faktörler ele alınmıştır. Bu çalışma, özellikle de Türkiye'deki öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile ilgili çalışmaların durumunu ortaya koymayı ve alandaki boşluğu açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Öz yeterlik kavramının tanımı ve kapsamı nasıldır?
2. Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri nasıldır?
3. Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin ilişkili olduğu faktörler nelerdir?

Öz Yeterlik Tanımı ve Kapsamı

İnsan davranışlarının bireysel algıların yönetiminde olduğu 20. yüzyılın sonlarına doğru dikkat çekmekte olan konular arasındadır. Hümanizm hareketine bağlı olarak “öz” ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Albert Bandura tarafından 1986 yılında ortaya konulan Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisi; kişisel, davranışsal (performans) ve çevresel faktörler üzerine yapılandırılmıştır. Bandura (akt. Pajares, 1992) bireylerin yaşamları boyunca aldıkları tüm kararların üzerindeki belirleyici faktörün inançlar olduğunu vurgulamıştır. İnançlar ve tutumların davranışlar üzerindeki etkisi Bandura'nın teorisinde yer alan kişisel faktörlere önem atfetmektedir. Davranışlar üzerinde en belirgin etkiye sahip olan inançların alt yapısı olarak görülen kişisel faktörlerden biri de öz yeterlik kavramıdır (Bruning, Schraw ve Norby, 2014). Öz yeterlik, “bireylerin kendi yargıları çerçevesinde belirli bir görevi yerine getirmedeki yetkinliği” olarak tanımlanabilmektedir (Bandura, akt. Pajares, 1992, s. 329).

Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisine göre insanların düşündükleri ve inandıkları nasıl davranacaklarını etkilemektedir. Bireyin davranışları üzerinde kişisel faktörlerin etkisi büyüktür ve karşılıklı etkileşim halindedir (Miller, Ramirez ve Murdock, 2017). Dolayısıyla öğretmenlerin öz yeterlikleri gelecekteki davranışlarının belirleyicisi olup eğilimlerinde ve seçimlerinde göz ardı edilemeyecek bir unsur olarak görülmektedir. Bandura tarafından ortaya çıkarılan öz yeterlik kavramı üzerine alan yazındaki birkaç tanım incelendiğinde, Zimmerman (1995) bireyin bir konuda başarılı ve yeterli olması durumunu öz yeterlik olarak açıklamıştır. Pajares ve Schunk (2001) öz yeterliğin bireyin önceki başarıları ile bağlantılar kurarak başkalarının kendisi hakkındaki dönütleri bağlamında ve içinde bulunduğu duygusal duruma ilişkin bir kavram olduğunu belirtmiş ve öz yeterlik kavramını temellerini oluşturan bilgi türleri kapsamında ele alarak tanımlamıştır. Senemoğlu (2007) ise öz yeterliği bireyin bir şeyi yapabilmesi konusundaki yetkinliğine yönelik inancı olarak tanımlamaktadır. Yapılan tanımlar incelendiğinde bireylerin yetkin olma durumu tanımların odağını oluşturmaktadır.

Bandura (1977) tarafından bireyin kişisel yargılarına dönük olan öz yeterlik inancını temellendiren kaynakların bulunduğu belirtilmiştir. Bu kaynaklar, doğrudan deneyimler (performans başarıları), dolaylı deneyim (başkalarının deneyimleri), sözel ikna ve fizyolojik ve duygusal durum olarak ifade edilmektedir. Doğrudan deneyimler (performans başarıları), bireyin başarıları veya başarısızlıkları dolayısıyla elde ettiği deneyimleri içermektedir. Öz yeterliğin temelleri arasında en etkilisi doğrudan deneyimlerdir. Bireylerin eylemlerinden çıkarımları benzer durumlarda kendilerini ne kadar yeterli hissedecekleri ile bağlantılıdır. Buna göre bireyler bir yeterlik inancı geliştirmekte ve bu inançları doğrultusunda hareket etmektedirler (Pajares ve Schunk, 2001). Dolaylı deneyimler, bireyin başkalarından deneyimlediklerinden elde ettiği bilgileri kapsamaktadır. Sözel ikna, bireylerin başarabileceklerine yönelik sözel vurgulardır. Fizyolojik ve duygusal durum ise bireylerin kendilerinden beklentilerini içermektedir. Kaygı durumları oluştuğunda öz yeterlik inançları olumsuz olarak etkilenmektedir. Kaygı düzeyinin yüksek olması bireyin performansının verimliliği ile ters orantılıdır (Bandura, akt. Pajares, 1992). Buna göre öz yeterlik inancını temellendiren dört bilginin bireylerin öz yeterliklerini hem olumlu hem de olumsuz etkileyebileceği görülebilmektedir.

Bireylerin yaşamlarında verdikleri ve verecekleri tüm kararları, performanslarını, duygularını, başarılarını ve başarısızlıklarını etkileyen şemsiye bir kavram olan öz yeterlik kavramı içerisinde ilgili olduğu birkaç kavramı da açıklamak gerekmektedir. Alan yazında öz yeterlik kavramı ile ilgili olan kavramlar da bu çalışmada açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kavramların alan yazındaki karşılıkları vurgulanmıştır. Alan yazında öz yeterlik kavramına ilişkin bir kavram analizinin yapıldığı bir araştırmada bağlantılı diğer kavramların öz düzenleme, öz saygı, benlik saygısı ve öz güven olarak belirtildiği görülmüştür (Arseven, 2016).

Öz yeterlik kavramı ile ilişkili olan ve Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisinin bir ögesi olan öz düzenleme çocuklara küçük yaştan itibaren kazandırılması gereken bir beceridir. İlkokul düzeyinde kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenen çocukların ilerleyen yaşlarında kendilerine olan öz yeterlik inançlarının kuvvetli olması olasıdır. Öz düzenleme, bireylerin hedefleri bağlamında kendi duygu, düşünce ve hareketlerini yönlendirebilmesi şeklinde tanımlanabilir (Zimmerman ve Schunk, 2011). Tanımdan da anlaşılacağı gibi öz düzenlemenin bireyin hedefleri doğrultusunda kendi kendine yapılandığı süreçleri içermekte olduğu görülmektedir. Bu nedenle öz düzenleme kavramı öz yeterlik kavramının bir bileşeni olarak görülebilmektedir.

Bandura, öz düzenleme kavramında bireyin bir performansı gerçekleştirmede kendi yeteneğini ve kapasitesini ön planda tutmasına ve bunun önemine odaklanmıştır. Bireylerin yaşamları boyunca kendi öğrenmelerinden sorumlu olmaları bu kavramla ilişkili görülerek öz yeterlik kavramıyla bağlantılı görülmüştür (Monique, 1995). Öz düzenleme kapasitesi gelişmiş bireylerin yaşamlarında kendilerine olan güvenleri artmakta bununla birlikte içsel motivasyonları tamamlanmaktadır. Öz düzenleme kendine

güvenle birlikte bireyin sürekli olarak bir çaba içerisinde olmasını gerektirmektedir. Bu sayede yaşam boyu karşılaşılan problemlere alternatif çözüm odaklı yaklaşılmakta ve bireyin yaşamda birçok alanda yetkinliğini dürtülemektedir. Bireyin öğrenme yaşantısı açısından düşünüldüğünde ise kendi öğrenmelerini kendisinin düzenleyebildiği, öğrenme sorumluluğunu üstlenebildiği, kendi öğrenmelerini nasıl planlaması gerektiğini ve performansını değerlendirerek nasıl motive olacağını bildiği bir sürecin hâkimiyeti söz konusudur (Zimmerman, 1990).

Öz yeterlik kavramının diğer bileşenleri olan öz saygı ve öz güven ise bireyin kişiliğini nitelendiren kavramlardır. Bireyin kendisine yönelik izlenimlerinden olumlu çıkarımları doğrultusunda oluşan saygı öz saygıyı yansıtırken benlik saygısı ise bireyin kendisine yönelik herhangi bir izlenim neticesinde oluşturduğu saygı değil tamamen kişiliğine yönelik var olan saygıyı açıklamaktadır. Öz güven ise bireyin kendisini yeterli hissetmesi durumu ile ilgilidir. Kendini tanıma, yapabileceklerini bilme ve olduğu gibi kabul etme durumlarını içermektedir (Zulkosky, 2009). Bu nedenle öz yeterlik kavramı düşünüldüğünde ilişkili kavramlar arasındaki öz saygı, benlik saygısı ve öz güven kavramlarının yakınlığı tanımlarından da anlaşılmaktadır. Bu kavramların her birinin genel anlamda öz yeterliği işaret etmekte olduğu görülmektedir. Çocukların yaşama hazırlanmaları sürecinde eğitimin vazgeçilmezliği ve öğretmenlerin başrolde olmaları nedeniyle eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğretmenlerin tüm problemlerle başa çıkma yeterliğine sahip olması gerekir. Bu anlamda kendine güven duyan bir öğretmen kendi yeterliklerine de güven duyduğu için bir problem karşısında seçeceği yol veya yöntem tamamen buna bağlı olarak kendisi tarafından tercih edilmektedir. Toplum yapısının şekillenmesinde öğretmenlere düşen bu görev öğretmenlerin öz yeterliklerine bağlı bir durumdur. Öz yeterlik algısı yüksek öğretmenler, eğitim-öğretim faaliyetlerine yönelik tüm problemleri daha kolay aşabilme gücünü kendinde hissetmektedir (Alev ve Bozbayındır, 2018).

Eğitimde öz yeterlik üzerine yapılan çalışmaların temelinde Bandura'nın Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisi bulunmaktadır. Temel bilişsel mekanizma tarafından üretilen inanç ve duygular zaman içerisinde gelişmekte, değişmekte ve bireylerin yaşantılarını etkileyebilmektedir. Bireylerin davranışlarından ve başarılarından şüphe duymaması kişisel öz yeterliğe sahip olması gerekmektedir. Öz yeterliği eksik olan bireylerin ise herhangi bir konuda nasıl yol izleyeceklerini bilmelerine rağmen davranışlarının başarısızlıkla sonuçlanabileceği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla öz yeterliği düşük bireylerin pes etme davranışı göstermeleri beklenen bir durum olarak görülmektedir (Özata, 2007). Bireylerdeki güçlü öz yeterlik inancı ise sonraki performanslarının belirleyicisi olmaktadır. Bandura (1977) güçlü öz yeterlik inancına sahip kişilerin diğer kişilerden farklı davrandıklarını vurgulamaktadır. Yani kişinin öz yeterliği kapsamında gelecekteki performansının değerinin öngörülebildiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle algılanan öz yeterlik sonraki performansın belirleyicisi rolünü üstlenmektedir (Lyons ve Murphy, 1994). Kişinin mevcut performansı ile sonraki performansları arasındaki bağlantılar eğitim-öğretim yaşantısını da etkileyen durumlardır. Bu noktada da öğrenme yaşantılarını sağlayacak olan öğretmenlere yüksek düzeyde sorumluluk yüklenmektedir.

Öğretmenlerin Öğretime Yönelik Öz Yeterlikleri

Öğretmenlerin eğitim-öğretim süreci boyunca öğretim faaliyetlerini planlı bir şekilde uygulaması, özel anlamda öğretim programlarının belirlediği kazanımlara ulaşmada genel anlamda ise eğitim politikasının ön gördüğü becerileri edinmede verimli etkinlikler gerçekleştirmelerine yönelik öğretimin tamamında sahip oldukları yetkinlik algıları öğretmen öz yeterliği kavramına işaret etmektedir (Caprara, Barbaranelli, Steca ve Malone (2006). Öz yeterlik düzeyi yüksek olan öğretmenlerin; öğrenme ortamının düzenlenmesinde daha istekli, öğretme konusunda daha gayretli, öğretimsel karar alma süreçlerinde daha hızlı ve etkili, programların işlevselliği açısından daha etkili davranan, daha az stresli, yeniliklere açık ve uygulamaya istekli oldukları görülmektedir (Özata, 2007). Bir öğretmenin öz yeterliği, kendi yeteneklerinin farkında olmasını ve yeterlikleri konusunda inancını göstermektedir. Etkin öğretimin gerçekleşmesi hususunda öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Öğretmen öz yeterliği söz konusu olduğunda öğrencilerinin akademik başarı ve kişilik özellikleri bakımından farklılaşmaları hangi derecede olursa olsun öğrencilerinin eğitim-öğretim süreci boyunca onlardan beklenen hedeflere ulaşmaları konusunda hem akademik hem de kişilik özellikleri odağında donanmış bireyler olmalarına yönelik inanç öğretmen öz yeterlik algısıyla ilişkilidir (Özata, 2007). Öğretmenlerin mesleki anlamda kendilerine güvenmeleri ve yeterli düzeyde hissetmeleri konusundaki inançları, öğretim sürecinde karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelebilme becerilerini kapsayan ve öğretmenlerin kendilerine ait kişisel yargılarını da içerisinde barındıran öz yeterlik inanç ve algılarının düzeyini gösterebilmektedir (Yeşilyurt, 2013).

Öğretmen öz yeterlik algısı eğitim-öğretim süreci boyunca tüm becerileri kullanma durumunu ifade ettiği için mevcut sınıf yönetimi, öğretim yöntem ve tekniği tercihi, öğrencilerinin başarı durumları, öğretimsel çabalar vb. birçok değişkenle ilişkilidir. Öz yeterlik algısı öğretmen açısından değerlendirildiğinde öğretmenin hem sınıf ortamı hem de okul içerisindeki varlığı, diğer öğretmenlerle ve yönetimle iletişimi ve etkileşimi de öz yeterlik kavramıyla ilişkilendirilebilmektedir (Yeşilyut, 2013). Bu iki ortama göre bir öğretmenin öğretime yönelik öz yeterlik algısı da şekillenmektedir.

Alan yazındaki birçok araştırma öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlik algısının yüksek olduğunu göstermektedir (Aslan ve Kalkan, 2018; Eker, 2014; Güneş ve Buluç, 2017; Lee vd., 2013). Öğretmenlerin öğrenci katılımını sağlamaya yönelik öz yeterlik algı düzeylerinin sınıf yönetimini sağlamaya ve öğretim stratejilerini kullanmaya yönelik öz yeterlik algı düzeylerinden daha düşük olduğu görülmüştür (Aslan ve Kalkan, 2018; Eker, 2014; Güneş ve Buluç, 2017). İlkokul öğretmenlerinin öğretime yönelik öz yeterlik algıları ortaokul ve lise öğretmenlerinkine göre daha yüksek bulunmuştur (Lee vd., 2013). Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin yüksek olması sınıf içerisinde akademik başarısı düşük öğrencilerine karşı farklı yaklaşım sergilemelerini ve zaman içerisinde onların motivasyonları ile başarılarını artırıcı öğrenci merkezli öğretim faaliyetlerinde bulunmalarını sağlamaktadır (Korkut ve Babaoğlu, 2012). Bu anlamda öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin yüksek olmasının öğrencilerine uygun öğrenme yaşantıları sunmalarını ve öğrenme-öğretme sürecini etkin bir şekilde yönetmelerini sağladığı görülebilir. Bu durum öğretmenlerin öğretim yaşantılarını etkili bir şekilde gerçekleştirebilmesine; öğrencilerin de öğrenim faaliyetlerine istekli bir şekilde katılımına, çaba göstermesine ve herhangi bir zorlukla karşılaşması durumunda üstesinden kolaylıkla gelebilmesine neden olabilmektedir (Tabancalı ve Çelik, 2013).

Alan yazında yer alan bazı çalışmalar, öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlik algısının istenen düzeyde olmadığını göstermektedir (Ercan Özaydın, Çavaş ve Arslan Cansever, 2017; Şahin-Taşkın ve Hacıömeroğlu, 2010; Yenilmez ve Kakmacı, 2008). Öğretmenlerin bir dersin öğretimine yönelik olarak izleyeceği süreçlerde etkili öğretim yöntemlerini keşfetmeleri, öğrencilerinin derse yönelik olumlu tutumlara sahip olmaları, başarısız olan öğrencilere öğretimsel boyutta farklı etkinlikler tasarlayabilmeleri ve sistemin içine başarısız öğrencileri de hızlıca dahil edebilmeleri, öğretim süreci boyunca sınıf içerisindeki tüm planlamaları öğrencilerin seviyesine göre ayarlayabilmeleri öğretmenlerin öğretimsel boyutta öz yeterliklerine karşılık gelen durumlardır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin öz yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik desteklenmesi oldukça önemlidir. Bu anlamda öğretmenlerin öğretime yönelik mevcut yeterlik algıları sınıf içerisindeki uygulamaları yoluyla incelenerek kendilerine yönelik farkındalıklarının oluşması sağlanmalıdır (Carter ve Norwood, 1997). Bu sayede kendi inançları doğrultusundan öz yeterliklerinin farkında olan öğretmenler davranışlarında da değişime gidebilir ve öğretim ortamlarını yeniden düzenleyebilirler. Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin öğrencilerle olan ilişkisi öğretim sürecinde dikkat çekilmesi ve derinlemesine incelenmesi gereken bir konudur. Öğretmen öz yeterlikleri karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir öğretmenin mesleki yaşantısı boyunca tüm gelişim ve değişimleri pedagojik uygulamaları ile etkileşim halindedir. Öğretmen öz yeterliği; öğrencilerin öğretimsel çıktılarının değerlendirilmesi, öğretmenin öz yeterliğine bağlı davranışlarının nasıl değiştiği ya da etkilendiği ya da hangi var olan özelliklerinin öz yeterliğini olumlu ya da olumsuz etkilediği sorularını içeren karmaşık süreçleri içinde barındıran bir kavramdır (Lee, Cawthon ve Dawson, 2013).

Son zamanlarda bir öğretmenin öğretim açısından öz yeterliğin geliştirilmesi ulaşılmak istenen bir amaçtır. Bu doğrultuda öğretmenlerin içerik bilgisine odaklanılması gerekmekte ve öncelikli olarak pedagojik açıdan öğrenme üzerinde kavramsal değişiklik ön görülmektedir. Öğretmenlerdeki öz yeterliğin nasıl oluşmaya başladığı da sorgulanması gereken bir durumdur (Lee vd., 2013). Öğretmenlerin öz yeterlikleri bir konuya ilişkin ne kadar iyi bildiklerine dair inançlarını yansıtmaktadır. “Öğrenciler ne kadar öğrenebilir?” ve “Öğretmenlerin onları ne kadar etkilemeleri mümkündür?” sorularının cevabı öğretmenin mevcut öz yeterliğinin belirleyicileri olmaktadır (Chao, Sze, Chow, Forlin ve Ho, 2017). Bu noktada öğretmenin sınıfında bulunan her öğrenciyi kapsayıcı bir öğretimi planlayabilmesi öğretmenin öz yeterliği doğrultusunda gerçekleşmektedir. Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri söz konusu olduğunda birbiriyle etkileşim içinde olan faktörler öz yeterlik kavramının karmaşık olan yapısını çözümlemede fayda sağlayacaktır.

Öğretmenlerin Öğretime Yönelik Öz Yeterliklerinin İlişkili Olduğu Faktörler

Öğretim süreci boyunca öğrencilerin akademik performansını, öğretmenlerin öğretimsel gücünü ve öğretimlerini etkileyen değişkenleri birlikte ele almak ve aralarındaki ilişkiye odaklanmak önemlidir (Lee vd., 2013). Bu kapsamda bir öğretmenin kariyeri boyunca inançları ve deneyimledikleri bağlamında öz yeterliklerini etkileyen ve tüm bu süreçte öğretmenin öz yeterlik düzeyinden etkilenen faktörler birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Karşılıklı etkileşim içinde olan bu faktörleri belirlemek öz yeterlik kavramının

karmaşık yapısını anlamakta yardımcı olacaktır. Öğretmenin mevcut davranışının öz yeterliğinden etkilenmesi ve öz yeterliğin gelişimi ve değişimi ile davranışlarda ve inançlardaki değişiklikler, öğretim sürecini kapsayan birçok faktörlerin öz yeterlik kavramıyla çift yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Lee vd. (2013) tarafından drama temelli bir mesleki gelişim programı çerçevesinde öğretim ve pedagojik kavramsal değişime odaklanılarak ilkökul ve ortaöğretim öğretmenlerinin öz yeterlikleri incelenmiştir. İlkökul öğretmenlerinin sınıf içerisinde yeni kavramları ve uygulamaları gerçekleştirmede istekli olmaları öz yeterlik düzeylerinin yüksek olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla öz yeterliği yüksek öğretmenlerin öğretim süreçlerinde etkili öğretim stratejileri ile öğrencilerin en üst seviyede meşgul olmalarını sağlamaları ile sınıf yönetiminde herhangi bir problemle karşılaşmadıkları ve öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini toplayıcı öğrenme etkinliklerini sağladıkları görülmüştür. Bu anlamda öğretmenlerin etkili strateji seçimi, sınıf yönetiminde iyi olmaları, sınıf içerisinde yeni kavramları kullanmak istemeleri ve yeni uygulamalara açık olmaları öz yeterliklerinin yüksek olmasına bağlı bir durumdur. Pedagojik kavramsal değişim boyutunda öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Araştırmada kullanılan öğretmenlere yönelik öz yeterlik ölçeği ile katılımcı öğretmenlerin gelişimine odaklanan bir mesleki gelişim programının hazırlanması ile süreç içerisinde öğretmenlerin uygulamalarda aktif rol alarak ders planı hazırlamaları ve uygulamaları, grup değerlendirmelerine önem vermeleri üzerinde durulduğu görülmüş olup gerçekleştirilen eğitimin kapsamlı olduğu göze çarpmaktadır.

Öğretmenlerin öz yeterliklerinin sınıf ve okul temelinde incelendiği bir araştırmada (Fackler ve Malmberg, 2016) okul yöneticisinin iş deneyimi ve liderlik tarzının öğretmenlerin öz yeterliklerinin yordanmasında etkili olan faktörler arasında olduğu görülmüştür. Mesleğinde daha fazla deneyim kazanmasıyla öğretmenlerin daha yüksek öz yeterliğinin olduğu ve bunun da öğrencilerin öğrenmeleri konusunda daha etkili yollar izlemesini sağladığı tespit edilmiştir. Hem yeni mesleğe başlamış olan öğretmenlerin hem de deneyimli öğretmenlerin birlikte çalışarak süreç içerisinde hem aktif hem de pasif gözlemciler olarak kendilerini yansıtmaları, çeşitli öğretim yöntemlerini denemeleri, mesleki eğitim programlarında öğretmen eğitimi açısından desteklenmesi gereken bir durum olarak öne çıkmıştır. Öğretmenlerin öz yeterliklerinin bu anlamda gelişiminin sağlanması gerektiği ve okul yöneticisinin tutumunun öz yeterlik üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında öz yeterliği temellendiren kaynaklar arasında yer alan dolaylı deneyim ve sözel ikna söz konusu olmaktadır. Okul organizasyonu içerisinde müdürün liderlik tarzı öğretmenlerin gelişimlerini desteklemektedir. Bu anlamda öğretmenlere kendilerini geliştirmeleri konusunda özgürlük verilmektedir. Öğrenci başarısı açısından daha etkili öğrenme ortamlarının oluşmasını beraberinde getiren bir durumdur. Kurumun vizyonu dâhilinde öğretmen öz yeterliği desteklenmektedir. Dolayısıyla okul müdürünün liderlik anlayışı ile de öğretmen öz yeterliği ilişkili görülmektedir.

İş memnuniyeti ile öz yeterlik arasındaki ilişkiye odaklanan Burić ve Moe (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada sosyal bilişsel teori temelinde öz yeterlik kavramının kaynakları arasında yer alan olumlu duygusal deneyimleri yansıtan öğretmenlerin bir işe başarılı bir şekilde hâkim olmaları durumunun öz yeterliklerini etkilemekte olduğu görülmüştür. Yaptığı işten memnun olan öğretmenlerin öz yeterliklerinin olumlu bir şekilde etkilendiği, birbiriyle ilişkili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla yapılan araştırmalarla okulun vizyonu ile birlikte hem okul müdürünün liderliği hem de öğretmenlerin yaptıkları işten memnun ve tatmin olmaları kurumun öğretmen öz yeterlikleri üzerinde etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır (Burić ve Moe, 2020; Fackler ve Malmberg, 2016).

Miller vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada öğretmen öz yeterliğinin doğrudan öğrencilerin öğrenmesi söz konusu olduğunda çabaları ve başarılarıyla ilişkili görülmüştür. Öğretmenlerin öğrencileri hakkındaki görüşleri öğretim sürecinde sınıf içi kararlarını etkilemektedir. Öğretmenlerin öğretim konusunda kendilerini yeterli hissetmelerinin öğretimin kalitesini ve öğrencilerle etkileşimi arttırdığı görülmüştür. Yüksek öz yeterliğe sahip öğretmenlerin, öğrencilerinin daha yüksek performans göstermelerini ve odaklanmalarını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda öğrenme hedeflerinin daha kolay yerine getirildiğini belirtmek mümkündür.

Chao vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen ve kapsayıcı eğitimle öz yeterlik ilişkisini ele alan araştırmada özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için öğrenme ve öğretme süreçlerinde öğretmen öz yeterliğinin belirleyici olduğu görülmüştür. Öğretmenlere verilen mesleki eğitimin öğretmenlerin öz yeterliklerini anlamlı derecede geliştirdiği ve bunun neticesinde öğretmenlerin sınıf içerisinde kapsayıcı eğitim bağlamında etkili öğrenme stratejileri geliştirdiği, dolayısıyla da öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin düzeylerinde gelişmeler olduğu çalışmanın sonucunda vurgulanmıştır.

Öğrenci merkezli eğitim çerçevesinde proje tabanlı öğrenme uygulamalarının öğretmenlerin öz yeterlikleri üzerinde olumlu etkileri olduğu gözlenmiştir (Choi, Lee ve Kim, 2019). Öğretmenlerin geliştirdikleri algıların da zaman içinde değiştiği, olumlu algılara dönüştüğü görülmüştür. Öğretmenlerin sınıflarında

gerçekleştirdikleri proje tabanlı öğrenme uygulamaları deneyimlerine bağlı olarak öz yeterliklerinin nasıl değiştiği ve sınıf içi uygulamalara ilişkin tepkilerinin ve algılarının değişiminin de bunun işaretçisi olduğu vurgulanmıştır.

Uluslararası düzeyde öğretmen öz yeterliklerini ele alan araştırmalar incelendiğinde çoğunlukla öz yeterlikle ilgili değişkeninin etkisi, ilişkisi üzerinde durularak bu anlamda mesleki gelişim programları oluşturulduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri konusunda ilişkili faktörler incelenen araştırmalar dahilinde genel bir çerçevede sunulmuştur (Burić ve Moe, 2020; Chao vd., 2017; Choi vd., 2019; Fackler ve Malmberg, 2016; Lee vd., 2013; Miller vd., 2017). Ulusal düzeyde yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi öz yeterlik kavramına yönelik genel bir yapı oluşturma açısından önemlidir. Ulusal alan yazında öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından ele alındığı çalışmalar yer almaktadır. Örneğin Yenilmez ve Kakmacı (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ilköğretim matematik öğretmeni adaylarının öğretime yönelik öz yeterlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim türü, mezun olunan lise türü ve başarı durumu değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Araştırma sonucunda, üst sınıflardaki öğretmen adaylarının alt sınıf seviyelerindekilere göre, kadınların erkeklere göre, öğrenim türü bakımından ikinci öğretimin birinci öğretime göre, lise türü bakımından Anadolu lisesi mezunlarının diğer mezunlara göre ve başarı ortalaması yüksek olanların diğerlerine göre öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Aslan ve Kalkan (2018) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise ortaokul ve lise öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği; mesleki kıdem, çalışılan okul türü ve en son mezun olunan okul türü değişkenleri açısından ise anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Korkut ve Babaoğlu'nun (2012) sınıf öğretmenleri ile yaptığı çalışmada ise sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyet ve okulların bulunduğu yerleşim yerlerine göre farklılık gösterdiği ancak mesleki kıdeme göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ören vd. (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada alternatif ölçme-değerlendirme yaklaşımları bağlamında öğretmen adaylarının öz yeterlikleri incelenmiştir. Bu anlamda öz yeterlik düzeyleri yüksek olan öğretmen adaylarının öğrencilerin anlamlı öğrenmeleri temelinde, öğrencilere yeni değerler kazandırmada, sınıf içerisinde uygulamalarla merak uyandırmada, öğrencilerin derse olumlu düzeyde katılımlarını sağlamada ve dersi daha zevkli bir hale dönüştürmede alternatif ölçme-değerlendirme yaklaşımlarının etkili olacağı inancına sahiptirler. Dolayısıyla mevcut inançların öz yeterlik düzeyini etkilemekte olduğu görülmektedir.

Aylar ve Aksin (2011) araştırmalarında sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğretmen adaylarının öz yeterlikleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Her iki değişken alan yazında yer alan ilgili ölçekler kullanılarak ölçülmüştür. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretimine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerindeki gelişim ile birlikte problem çözme becerilerinin de gelişim gösterdiği ve bu ikisi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Tabancalı ve Çelik (2013) gerçekleştirdikleri araştırmada öğretmenlerin akademik öz yeterliklerinin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile ilişkili olduğunu açıklamışlardır. Akademik öz yeterlik düzeyleri yüksek olan öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin de aynı oranda yüksek olduğu araştırma sonucunda belirlenmiştir. Akademik öz yeterlik ve öğretime yönelik öz yeterlikleri iki ayrı ölçek ile veriler toplanarak incelenmiştir.

Güneş ve Buluç (2017) araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin öğretim faaliyetleri içerisinde teknolojiyi aktif bir şekilde kullanmalarının öğretmenlerin öz yeterlik inançları ile bağlantılı olduğu ve teknoloji kullanımı ile öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Teknoloji kullanımı da bu anlamda öğretmenlerin öz yeterlik düzeyleri ile ilişkili görülen faktörler arasında yer almaktadır.

İncelenen ulusal araştırmalar çerçevesinde öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri boyutunda çoğunlukla öz yeterlik ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkilere odaklanıldığı görülmüştür (Aylin ve Aksin, 2011; Güneş ve Bulut, 2017; Ören vd., 2011; Tabancalı ve Çelik, 2013). Bu doğrultuda öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri ile bağlantılı faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak uluslararası boyutta gerçekleştirilen araştırmalarda olduğu gibi öz yeterlik kavramına çok yönlü bakış açısı ve birçok veri toplama araçlarının kullanımı ile öğretmenlerin öz yeterliklerinin gelişimine odaklanan mesleki gelişim programlarının ulusal araştırmalarda eksik kaldığı görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin incelendiği bu derlemede ilk olarak öz yeterlik kavramının tanımı ve kapsamına ilişkin genel çerçeve ve ardından öğretime yönelik öz yeterlik ile ilgili alan yazın sunulmuş, son olarak da öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin ilişkili olduğu faktörler yapılan araştırmalarla belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterlikleri söz konusu olduğunda ilişkili faktörler; cinsiyet (Korkut ve Babaoğlu, 2012; Yenilmez ve Kakmacı, 2008), mesleki kıdem (Aslan ve Kalkan, 2018), öğretmenlerin mevcut inançları (Ören, 2011), akademik öz yeterlikleri (Tabancalı ve Çelik, 2013), teknoloji kullanımı (Güneş & Buluç, 2017), iş memnuniyeti (Burić ve Moe, 2020), problem çözme becerileri (Aylar ve Aksin, 2011), kapsayıcı eğitime yönelik algı (Chao, 2017), öğrenci merkezli eğitim (Choi vd., 2019), okul müdürünün liderlik tarzı (Fackler ve Malmberg, 2016) ve öğrencilerin çabaları ve başarıları (Miller, 2017) olarak ifade edilebilir. Öğretmenlerin etkili strateji seçimleri, sınıf yönetimleri, yeni uygulamalara karşı hazır ve istekli olma durumları, pedagojik kavramsal değişimin gerçekleşmesi durumları da öğretime yönelik öz yeterlik ile ilişkili görülmüştür (Lee vd., 2013).

Ulusal ve uluslararası alan yazın karşılaştırıldığında, uluslararası düzeyde yapılan araştırmalarda mesleki gelişim programlarına daha çok odaklanıldığı, öz yeterlik kavramının geniş bir perspektifle ele alınmaya çalışıldığı genel anlamda varılacak bir sonuçtur. Ulusal düzeyde ise daha çok öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin demografik verilerle ilişkisini inceleyen çalışmalar yer almaktadır (Akgün, 2013; Alev ve Bozbayındır, 2018; Aydoğan ve Özbay, 2012; Azar, 2012; Eker, 2014; Er ve Gürkan, 2011; Korkut ve Babaoğlu, 2012; Tuluk, 2014; Yenilmez ve Kakmacı, 2008; Yeşilyurt, 2013). Bunun yanında öğretime yönelik öz yeterlik ölçeği geliştirmeye yönelik de araştırmalar yapılmıştır (Bozdoğan ve Öztürk, 2008; Ocak ve Karakuş, 2018). Dolayısıyla ülkemizde daha çok öğretmenlerin öz yeterliklerinin belirlenmesinde bir ölçek geliştirme çalışması ya da hazır bir ölçeğin uygulanarak öğretmenlerin mevcut öz yeterliklerinin belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür. Ancak uluslararası alan yazında yer alan araştırmalarda öğretmenlerin öğretim boyutunda öz yeterlikleri çerçevesinde çoklu veri toplama teknikleri ile öz yeterlik kavramıyla ilişkili kavramlar detaylı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Ulusal düzeyde mesleki gelişim programları ile öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerinin desteklenmesi ve ilişkili faktörlerin bu kapsamda irdelenmesine yönelik çalışmalara rastlanılmamıştır.

Ülkemizde yapılacak olan araştırmalarda öğretmenlerin öz yeterliklerinin bir ölçek kullanılarak belirlenmesinin dışında çoklu veri toplama tekniklerinin kullanıldığı uzun süreli çalışmalar yapılarak öz yeterlik kavramının karmaşık yapısı gereği ilişkili olduğu farklı faktörler de açığa çıkarılabilir. Gelecekteki araştırmalarda öğretmenlerin öğretime yönelik öz yeterliklerini destekleyici mesleki gelişim programları düzenlenebilir; öğretmenlerin bu programlarda aktif rol aldıkları ve öğretime yönelik yaşantıları bizzat deneyimledikleri uygulamalara yer verilebilir. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretime yönelik öz yeterliklerinin belirlenmeye çalışılması ve mevcut öğretimsel inançlarının açığa çıkarılarak buna yönelik bir eğitim almaları mesleğe başladıklarında kendilerini daha yeterli hissetmeleri hususunda önemli bir durumdur. Bu anlamda öğretmen adaylarının öğretime yönelik öz yeterliklerinin belirlenmesi ve iyileştirilmesi anlamında lisans programlarındaki ders içeriklerinin zenginleştirilmesi gelecekteki araştırmalarda yer alabilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, H. H. (2008). Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz-yeterlilik inançları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 161-170.
- Akgün, F. (2013). Öğretmen adaylarının web pedagojik içerik bilgileri ve öğretmen öz-yeterlilik algıları ile ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 48-58.
- Alev, S., & Bozbayındır, F. (2018). Öğretmenlerin genel öz yeterlilik algıları, izlenim yönetimi taktikleri kullanımları ve duygusal emek davranışları arasındaki ilişki. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1788-1807.
- Arseven, A. (2016). Öz yeterlik: Bir kavram analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 63-80.
- Aslan, M., & Kalkan, H. (2018). Öğretmenlerin öz yeterlilik algılarının analizi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 477-493.
- Aydoğan, D., & Özbay, Y. (2012). Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı, öz-yeterlilik açısından açıklanabilirliğinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 1-10.
- Aylar, F., & Aksin, A. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öz-yeterlilik inanç düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerine bir araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 299-313.

- Azar, A. (2012). Ortaöğretim fen bilimleri ve matematik öğretmen adaylarının öz yeterlilik inançları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(12), 235-252.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bozdoğan, A. E., & Öztürk, Ç. (2008). Coğrafya ile ilişkili fen konularının öğretimine yönelik öz-yeterlilik inanç ölçeğinin geliştirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(2), 66-81.
- Bruning, R. H., Schraw, G. J., & Norby, M. M. (2014). *Bilişsel psikoloji ve öğretim* (Çev. Edit. Z. N. Ersözlü, R. Ülker). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Burić, I., & Moè, A. (2020). What makes teachers enthusiastic: The interplay of positive affect, self-efficacy and job satisfaction. *Teaching and Teacher Education*, 89, 103008.
- Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Steca, P., & Malone, P.S. (2006). Teachers' self-efficacy beliefs as determinants of job satisfaction and students' academic achievement: A study at the school level. *Journal of School Psychology*, 44, 473-490.
- Carter, G., & Norwood, K. S. (1997). The relationship between teacher and student beliefs about mathematics. *School Science and Mathematics*, 97(2), 62-67.
- Chao, C. N. G., Sze, W., Chow, E., Forlin, C., & Ho, F. C. (2017). Improving teachers' self-efficacy in applying teaching and learning strategies and classroom management to students with special education needs in Hong Kong. *Teaching and Teacher Education*, 66, 360-369.
- Choi, J., Lee, J. H., & Kim, B. (2019). How does learner-centered education affect teacher self-efficacy? The case of project-based learning in Korea. *Teaching and Teacher Education*, 85, 45-57.
- Eggen, P., & Kauchak, D. (1999). *Educational psychology* (4th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Eker, C. (2014). Sınıf öğretmenlerinin öz-yeterlilik inanç düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 162-178.
- Er, K., & Gürgan U. (2011). Öğretmen adaylarının özyeterlilik algıları ve kopya çekmeye ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(26), 1-18.
- Ercan Özaydın, T., Çavaş, P., & Arslan Cansever, B. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterlik inançlarının değerlendirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 1- 30.
- Fackler, S., & Malmberg, L. E. (2016). Teachers' self-efficacy in 14 OECD countries: Teacher, student group, school and leadership effects. *Teaching and Teacher Education*, 56, 185-195.
- Gömlüksiz, M., Kan, A., & Biçer, S. (2010). Sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji dersini yürütmeye yönelik öz yeterlilikleri. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(2), 21-30.
- Güneş, A. M., & Buluç, B. (2017). Sınıf öğretmenlerinin teknoloji kullanımları ve öz yeterlik inançları arasındaki ilişki. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(1), 94-113.
- Karademir, A. Ç. (2013). *Öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz-yeterlilik düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Korkut, K., & Babaoğlu, E. (2012). Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(16), 269-282.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133.
- Lee, B., Cawthon, S., & Dawson, K. (2013). Elementary and secondary teacher self-efficacy for teaching and pedagogical conceptual change in a drama-based professional development program. *Teaching and Teacher Education*, 30, 84-98.
- Lyons, C. A., & Murphy, M. J. (1994, April). *Principal self-efficacy and the use of power*. Annual Meeting of the American Educational Research Association. New Orleans, USA.
- Miller, A. D., Ramirez, E. M., & Murdock, T. B. (2017). The influence of teachers' self-efficacy on perceptions: Perceived teacher competence and respect and student effort and achievement. *Teaching and Teacher Education*, 64, 260-269.
- Monique, B. (1995). Self-regulated learning: Bridging the gap between metacognitive and metamotivation theories. *Educational Psychologist*, 30(4), 195-200
- Ocak, G., & Karakuş, G. (2018). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterliliği ölçek geliştirme çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1427-1436.
- Ören, F. Ş., Ormanci, Ü., & Evrekli, E. (2011). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının alternatif ölçme-değerlendirme yaklaşımlarına yönelik öz-yeterlilik düzeyleri ve görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1675-1698.
- Ozan, C. & Taşgın, A. (2017). Öğretmen adaylarının eğitim teknolojisi standartlarına yönelik öz yeterliliklerinin incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 7(2), 236-253.
- Özata, H. (2007). *Öğretmenlerin öz-yeterlilik algılarının ve örgütsel yenileşmeye ilişkin görüşlerinin araştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Pajares F., & Schunk D. (2001). The development of academic self-efficacy. In A. Wigfield & J. Eccles (Eds.), *Development of achievement motivation* (pp. 1-27). San Diego: Academic Press.

- Pajares, M. F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. *Review of Educational Research*, 62(3), 307-332.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- şahin-Taşkın, Ç., & Hacıömeroğlu, G. (2010). Sınıf öğretmenleri adaylarının öz yeterlik inançları: nicel ve nitel verilere dayalı bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 21-40.
- Tabancalı, E., & Çelik, K. (2013). Öğretmen adaylarının akademik öz-yeterlilikleri ile öğretmen öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1167-1184.
- Tuluk, G. (2014). Öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlilikleri üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-15.
- Yenilmez, K., & Kakmacı, Ö. (2008). İlköğretim matematik öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öz yeterlilik inanç düzeyleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-21.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlilik algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 88-104.
- Yıldırım, F. B., & Demir, A. (2017). Kendini engellemenin yordayıcıları olarak öz saygı, öz anlayış ve akademik özyeterlilik. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 676-701.
- Zimmerman, B. J. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational psychologist*, 25(1), 3-17.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. *Self-efficacy in changing societies*, 1, 202-231.
- Zimmerman, B. J., & Schunk, D. H. (2011). Self-regulated learning and performance: An introduction and an overview. In B. J. Zimmerman & D. H. Schunk (Eds.), *Handbook of self-regulation of learning and performance* (pp. 1-12). New York: Routledge.
- Zulkosky, K. (2009). Self-efficacy: A concept analysis. *Nursing Forum*, 44(2), 93-102.